

ktorý ich vyvoláva, môže byť škaredý a odporný; v druhom prípade sa nás krása svojou mocou nad obrazotvornosťou často dotkne natoľko, že veľmi málo skúmame, či je v ňom obsiahnutý nejaký umelecký moment a rozum sa musí veľmi namáhať, aby odtrhol myseľ od zvodov objektu a aby uvažoval o múdrosti, ktorá vymyslela taký mocný nástroj. Účinok proporcie a spôsobilosti, aspoň pokiaľ vychádza z pozorovania diela, spočíva v súhlase, v uspokojení rozumu, ale nie v láske ani v nijakej inej vášni tohto druhu. Keď skúmame štruktúru hodiniek a keď až do detailu spoznáme použitie každej časti, tak sme síce spokojní s použitím celku, ale ďaleko od toho, aby sme vnímali niečo také, ako je krása, v mechanizme hodín. Keď sa však pozrieme na ich viečko, prácu nejakého usilovného umelca — rytca, budeme mať malú alebo nijakú predstavu o použití, a oveľa živšiu ideu krásy, než by sme ju vôbec niekedy mohli mať zo samotných hodín, napriek majstrovskému dielu Grahama. Pri kráse, ako som už povedal, predchádza účinnok každému poznatku o použití: ale aby sme mohli súdiť o proporcii, musíme poznať zámer, pre ktorý je dielo určené. S cieľom sa mení i proporcia. Veža má inú proporciu ako dom, galéria inú ako hala alebo izba. Aby sme mohli súdiť o proporciách takýchto vecí, musíme byť najprv oboznámení s cieľom, pre ktorý boli navrhnuté. Zdravý ľudský rozum a skúsenosť vedno zisťujú, čo je pre každé dielo najvhodnejšie. Sme racionálne bytosti a vo všetkých našich dielach musíme uvážiť ich účel a cieľ. Uspokojenie nejakej vášne, nech je akokoľvek nevinná, by sa malo stať len druhoradou záležitosťou. Tu spočíva skutočná moc spôsobilosti a proporcie: pôsobia na rozum, aby ich hodnotil a potom dielu dal svoj súhlas a schválil ho. Obrazotvornosť, ktorá vásne v prvom rade vzbudzuje, a vášne samé osebe tu zohrávajú iba malú úlohu. Keď uzrieme miestnosť v jej pôvodnej nahote, s prázdnyimi stenami a hladkou povalou, hoci by jej proporcie boli vynikajúce, i tak sa nám bude veľmi málo páčiť a chladný súhlas je maximum, čo môžeme dosiahnuť. Oveľa horšie proporcovaná miestnosť s elegantnými rímami a krásnymi girlandami, zrkadlami a iným čisto ozdobným nábytkom popudí obrazotvornosť voči rozumu. Takáto miestnosť sa nám bude páčiť oveľa väčšmi než číra proporcia prvej miestnosti, ktorú rozum tak silne odobroval ako skvele spôsobilú pre jeho ciele. Čo som tu v predchádzajúcom povedal o proporcii, nemá v nijakom prípade presvedčiť ľudí, aby zanedbávali ideu spôsobilosti na použitie v umeleckých dielach. Má to len ukázať,